ЧЕДО ВУКОВИЋ (Титоград)

ЛИНГВИСТИЧКИ ВИДИЦИ РАДОСАВА БОШКОВИЋА

Дозволите да вам се овим кратким огледом обратим као списатељ и читалац научних радова о језику.

Говорећи о Белићу једном пригодом, Радосав Бошковић — претпостављам — износи и своје погледе на лингвистику. Он ту збори *о језику као друштвеној институцији, о језику као изразу мишљења,* затим *о динамици језика, о полигенези језика, о јединству свих језика свијета* и *о њиховој разноврсности.*

Ових шест саставница могле би чинити јединство у Бошковићевом поимању науке о језику. За доказима не треба дуго трагати.

О језику као друштвеној институцији. Подсјетио бих: још Платон је учио да друштвено уређење одређује тип језичког израза: „један је говор демократије, други олигархије, а друкчији опет монархије". Класици марксизма говоре о „језику стварног живота", а у интелектуалној надградњи разазнају „језик политике, закона, морала, религије, метафизике итд. једног народа". Лав Виготски као да додаје: „У говору се налази извор социјалног понашања свијести". У вријеме Вукове борбе за народни језик говорило се о „вишој" и нижој класи у Срба. Бошковић то има на уму, кад расправља о језику новијег доба (у напису на француском, на примјер, он спомиње своје принципе при истраживању црногорских дијалеката, узимајући у обзир старије и новије племенско друштво Црне Горе; сличне погледе има и кад се изјашњава о народном и књижевном језику итд.). Пишући о Даничићу, он биљежи: „Лако је било Вуку писати народним језиком: он је сељачки син . . . а Даничић је градско дете . . . он је Вуков језик морао учити". И би-

лежи, одвдје-ондје, да су неке језичке особености уочене у градским, приградским или сеоским срединама. И ту се креће чистом научном стазом, без примисли да брани или оспорава нешто изван језичког подручја. Кад се осврће на прајезике, Бошковић спомиње само народе из којих потичу. Осврће се, дакле, на језичку грађу сачувану до нашег времена и притом урања у суштине језичких појава, међувеза и мијена. И видимо како тај прастари, готово окамењени свијет ријечи почиње изнова да живи — бар за науку.

О језику као изразу мишљења. Да бих јасније означио Бошковићев став о томе, навешћу погледе других аутора. Александар Лурија оцртава „пут од мисли ка говору" и „пут од говора ка мисли". За Де Сосира „језик је систем знакова којима се изражавају мисли". Виготски каже друкчије: „Мисао се не изражава ријечју, већ се остварује у ријечи". Радосав Бошковић иде корак даље. Он води рачуна — како сам каже — „о унутрашњем, семантичком моменту", дакле о значењу, о мисли која се налази у самом језгру ријечи, о мисли која је ту већ остварена. И као што постоји „унутрашњи говор", неисказан и често неизрецив, тако — по Бошковићу — постоји „унутрашњи, семантички моменат" у сржи појединих сегмената језика.

О динамици језика. Неки аутори (Бодуен де Куртене, Лурија и др.) полазили су од статике и динамике језика као од истовриједних датости. Међутим, готово све Бошковићеве упоредне граматичке и друге анализе прожете су схватањем о динамици у језику и језицима. Он сам спомиње „историјско-функционални развитак". И ту жели да буде одређен — појам *историјски* узима „у лингвистичком смислу". Језичке појаве, њихове узрочне везе или одразе, види у сталном кретању — кроз вријеме и многе језике. У истом је смјеру и научни потез Митра Пешикана: за зборник у почаст Лалићу писао је о средњовјековним именима у његову селу и крају. То буди помисао на вјечно, у људским границама, вјечно кретање језика. Тиме се, у исти мах, упућује изазов: можда би ваљало трагати и за старијим коријенима у лексици књижевног дјела. О динамици језика размишља и Т. С. Елиот, али гледајући некуд испред себе: „Језик до којег нам је стало јесте онај који се бори да апсорбује и искаже нове циљеве, нове групе предмета, нова осјећања, нове погледе". И данас смо свједоци и судионици брзих, веома динамичних мијена у оквиру српскохрватског језика, говорног и нормираног. Бошковић напомиње: „Једна од невоља данашњега књижевног језика нашег свакако је и његова нестабилност у извјесним категоријама". Слободан сам да вас подсјетим и на учешће Радосава Бошковића у расправи о развитку македонског језика, о азбуци и ортографији, и то још 1945. године. О Бошковићу

и тој расправи пише ми, као учесник и свједок, Радован Зоговић, године 1984: „И то што је на крају ипак усвојена коректура предлога о Вуковој азбуци (да слова *ђ*, ма како се изговарало, у македонској азбуци не буде, да се македонско, умекшано *г* и *к*, док се не дође до бољег рјешења, пише са дијакритичким знаком), заслуга је била његова" — дакле, Бошковићева.

О полигенези језика. Трагајући за пракоријенима појединих језичких појава, Бошковић се на дјелу супротставља схватању о моногенези језика. Он се суверено креће пространим и прастарим свијетом језика. И кад се усредсреди на упоредну граматику словенских језика, он залази на терен старине многих других језика и њихових огранака — да споменем само литавски, фински, летонски, јерменски, староиндијски, грчки, старопруски, авестијски, латински, албански, ирански итд. И све то бива онај Бошковићев дубоки и разгранати продор у свијет језика и ријечи, у њихове старе коријене и везе кроз удаљена и нама ближа времнеа. Док гледам те чудне, мени често неразумљиве ријечи, њихова слова почињу да ми личе на ноте. И нехотице помишљам на изворну блискост говора и музике. И чини ми се природним што Бетовен (како биљежи Томас Ман у „Доктору Фаустусу") своје музичке идеје записује ријечима уз гдјекоју ноту.

О јединству свих језика свијета. Бошковић то јединство схвата и тумачи — како сам рече — „по општим условима језичког стварања". У оквиру овако виђеног јединства он разликује шире и уже језичке заједнице. Тако, рецимо, прати „развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници" или пише „о пореклу словенског инфинитива". При том полази од ширих основа и старих коријена — дакле, од става о јединству, о заједништву многих језичких родова и заједница. А ево данас, на жалост, има и таквих који би цијепали а потом и цјепкали мозаички лик нашег језика.

О разноврсности језика свијета. Кад говори о истородности и везама међу језицима, Бошковић истиче и разлике „по њиховом граматичком оформљењу" — разлике настајале у давнини и током новијег времена. Ту ступа на сцену она његова детаљна и до танчина изведена анализа — шта, наиме, бива с ријечима на свим нивоима од фонетског, морфолошког и граматичког па до онога унутрашњег значења, а све то у многим језицима и временима напоредо.

Узимајући у обзир компоненте Бошковићеве лингвистике, које сам тек укратко назначио, рекло би се да је ријеч о систему. Чини ми се, одиста: то је лингвистички приступ који сеже од слова до свијета ријечи, од гласа до говора, од људске јединке до народа и свијета. Бошковић није говорио о систему, али га је на дјелу примјењивао. Да ли сасвим спонтано?

Било како било, изгледа да се на све то ослањао његов научни метод, а рекао бих и стил исказивања.

Желио бих на крају да кажем: Бошковић је узоран стилист. Проучавајући ријечи и знајући их у душу, штедио их је — ни једне сувишне. Смјеста је улазио у срж питања о којем пише. И као да је њему била упућена Сенекина похвала пријатељу: „Ти владаш ријечима, не заноси те говор и не одвлачи даље него што си наумио". И одиста, у Бошковићевим чисто научним радовима израз је шкрт, стегнут, крајње економичан и уједно прецизан. У другим радовима реченица му бива богатија, стил живљи, гиткији. Ту налазимо научника слободнијег израза. Гдјекоји напис почиње наративно: „Даничић је дошао — што се каже — у згодан час". Гдјекад алинеју почиње истим глаголом: „Стоји чињеница (факат и сл.)". И као да воли понављање — било почетних ријечи, било дјелова реченице, али и ту без сувишности. Уз низање истих ријечи ближе се одређује неки детаљ или сам текст добија у ритмичкој вриједности. На примјер: „Смрћу Олџиха Хујера изгубила је чешка лингвистика једнога од најистакнутијих представника својих... Смрћу Олџиха Хујера изгубио је чешки народ човека ретких особина. Он је смрћу Хујеровом изгубио човека који је тражио истину у науци, који је служио истини у животу; који је био без рекламе у науци, који је био без позе у животу; који је био на око — сав професор, који је био у души — сав човек, који је..." итд.

Нека ми буде слободно да парафразирам ове ријечи, мислећи на Радосава Бошковића самог: тражио је истину у науци и животу, био је без позе и без рекламе, био је на око — сав професор, био је у души — сав научник, а то значи на његовски начин — сав човјек.

Čedo VUKOVIĆ

LINGUISTIC HORIZONS OF RADOSAV BOŠKOVIĆ

Summary

In this essay, the author outlines the fundamental linguistic ideas of Radosav Bošković, and emphasites the originality and complexity of his linguistic philosophy, especially in reference to ancient thinkers and modern linguists.

In his works, Bošković discusses: *language as a social institution* (taking into account both old and new societies and regarding social changes in them as being partly accountable for linguistic changes); *language as an expression of thought* (or, in his phrase »as an internal semantic

moment); *language dynamics* (referring to its »historical and functional development«); *polygenesis of language* (dealing with ancient stems and parallel development of languages); *linguistic unity* (unity of all languages with regard to »universal conditions of linguistic creation«), and *linguistic diversity* (with reference to »their grammatical structures« and other features).

In this essay are also discussed the methodology, stylistic and linguistic characteristics and the high moral standards of Radosav Bošković as a linguist.